

nek; dőlnek a szobrok; gyulladnak az épületek; a temetőben gyalázzák a sírokat... S ki szolgált igazságot? A sintér néma kislfia, aki szétépeti Blanka kutyájával Andrást.

A pontos szerkesztésű regény elejétől fogva pusztulással, a rosszak győzelmével fenyegetett, de Kapecz – hőseinek múltbeli kalandozása, az egymástól hol távolodó, hol egymáshoz közeledő sorsok bemutatása után – nem várt megoldást talál a regény szálainak egybefogására: a neveltség és hitványság formáit a közelmúlt politikai alakjaival és eseményeivel azonosítja. Csalódottságom igen nagy volt, amikor megjelent a regényben egy „*medvetemetű, tésztaképu, akaratos óriáscsecsemő benyomását kellő népvész, aki kiadós tanulmánykészítő munkásságával kápráztatta el a völgylakókat*”, vagy „*a híres képviselőasszony, aki nemrégiben a kormányzói palota kapujában fogadta a labdajátékosok küldöttségét, s kedves legénykéimnek szólította valamennyit*”, nem beszélve az egykori sportbajnokról, aki a Völgybeli Ösvénykör megalakulásakor elmondja a homoszexuálisokat és szabadgondolkodókat kirekesztő beszédét. Sajnáltam, hogy Kapecz Zsuzsa engedett a csábításnak, és – mintha az olvasóban sem bízna – feláldozta tárgyilagos előadásmódját a hol ironikus, hol szatirikus, leginkább pedig tragikomikus hangért, képzeletét a mindennapok unalomig ismert torzsalkodásaiért, mesélőkedvét és tehetségét mulékony szájhősök csatározásaiért és acsarkodásaiért. Innentől kezdve mintha dokumentumregényt olvastam volna. Pedig jobban érdekelte volna, hogy vajon mi kötötte Blankát a férjéhez, az idegent a kocsmároslánnyhoz, a kutyákat és a többi állatot a völgylakókhoz, milyen múltja volt a tábornoknének, s mit kezd magával a körorvos immár totálisan magára maradva.

Mert hiszem, hogy az ő sorsuk mindenkör érdekesebb és maradandóbb, mint bármelyik, napisajtóból idekerült alaké, akikre már senki sem fog emlékezni akkor, amikor egy messziről jött idegen férfi a maga titokzatosságával, szabadságvágyával, függetlenségével és szeretni tudásával még mindig megdobogtat minden érzékeny szívet.

Boldizsár Ildikó

VILÁGTALANUL

*Kőrösi Zoltán: A testtől való szabadulás útja
Pesti Szalon, 1994. 189 oldal, 280 Ft*

Nem volt – és nemigen lesz egyhamar – még egy nemzedék a magyar irodalomban, amelyik ilyen tágas és ritka levegőjű térbe érkezett volna, mint a mai harminc körüliek. A legutóbbi évekig az volt itt a „természetes”, hogy az újonnan fellépőknek jóval nagyobb a tehetségük, mint a lehetőségük. Most ez megváltozott (rosszmájú megfogalmazásban: megfordult), de az ifjú írórajt még sincsen miért irigyelnünk: mire megérkeztek, már csak elformátlanodott életet, valószerűtlen valóságot találtak. Egy világtalan világot.

Akkor hát azt kell megírni, s miért volna ez nehezebb vagy kevésbé méltó feladat, mint amit a korábbi generációk kaptak a maguk idejétől? Kétségtelenül létezik most is a mindenkori kihívás, de még nem akadt senki, aki fogadja. A hetvenes évek elbeszélői reneszánsza, a nagy összegző regények, új hangú novellák kora elmúlt, íróik hallgatnak vagy más műnemekbe és formákba vonultak vissza. A szórványos kivételek épp arra jók, hogy ne kelljen csődéljárás alá vonni a folyóiratok prózarovatát. Az átlag mai magyar próza kétféle: végállapotrajz az olvashatóság határán és a klasszikus novella szabálykönyve szerint szerkesztett szép történet. Az első fajta világtalan, a második valótlan.

Kőrösi Zoltán kötetében mindkét típus megtalálható. A szerző az új nemzedék jellegzetes tagja, pályakezdése mégis eltér valamelyest a társakétól. Kicsit idősebben állt elő az első könyvvel, mint a többiek a magukéval, bár régtől fogva hivatásszerűen foglalkozik (az) irodalommal. Mintha előbb fel akarta volna térképezni a közeget, amelybe belépni készült: kritikusként, rovatvezetőként, majd rádiós szerkesztőként működött, s mind e tevékenységekben feltűnő módon szinte csak saját korosztályára figyelt. Nem sokkal A TESTTŐL VALÓ SZABADULÁS ÚTJA előtt adta közre kötetben is azokat az interjúkat, melyekben majdhogynem hiánytalanul vonulnak fel a magyar irodalom legújabb nemzedékének tagjai (FELROMBOLÁS – MAGÁNIRODALMI BESZÉLGETÉSEK). Prózairóként akkor vált ismertté Kőrösi, amikor 1992-ben meg-

nyerte a *Magyar Napló* Örkeny-pályázatát. (A pályadíjas munka, a HAZAFELÉ is szerepel a kötetben.)

A *Magyar Napló*ban jelent meg az az interjú, amelyben a hóhért akasztják, az örökös kérdezőből válaszadó lett. Ebben Kőrösi elmondja kései indulásának körülményeit: miközben készült az íróságra, a valóságban nem írt semmit, a művek legfeljebb a fejében léteztek. Nem volna rendes dolog visszaélni egy szerzői vallomással, s nem is kell: kiteszik magából a kötetből, hogy pályakezdőről van szó. Az elbeszélések nagyobbik részéből az író olvasmányait, példaképeit ismerhetjük meg (és fel). Az idegen hatások a tematikától a szerkezeten át egészen a mondatritmusig és szóhasználatig kimutathatók, néha egyenesen a követett auktort teszi meg a történet hősné (E. T. A. Hoffmann, Kosztolányi). Mégis többet kell látnunk ezekben az írásokban, mint tisztességesen elvégzett stílus- és ujjgyakorlatokat. Heves sóvárgás süt ki a szövegből, olyan idők után, amikor még voltak hősök és történetek, lehetett (mit) elbeszélni. Amikor az ember egy szűkebb világban – a múlt századi Drezdában vagy a háború előtti Budapesten – közelebb volt valamiféle teljességhez. A mai világ riasztóan tágassá és üressé lett, rendetlenül megszórva megannyi művi, szervesen, érték nélküli dologgal, amikkel nem akarhatunk, s ha akarnánk, se tudnánk mélyebb kapcsolatot teremteni. Nem érzünk készletet, hogy lehajoljunk hozzájuk, kézbe vegyük őket. S nemcsak a történetnek fellegetett be, hanem a *történetmondásnak* is. Nincs már, ki mesélne, és olyan sem, aki hallgatná. Ettől válik keserűen komikussá a kötetet nyitó IGAZ TÖRTÉNETEK FESZTIVÁLJA. Elképzelhető-e képtelenebb helyzet, groteszkebb feltevés, mint hogy az esti órákban, miközben megy a DALLAS, a tévészeria célközönsége (bolti eladólány, hentes, cipőnagyker-tulajdonos, presszósőrő, nyugdíjas szak, házmaster né meg a Béla fogorvos) a városi művház kultúrtermében úgy mulatja az időt, mint Boccaccio mester társasága Fiesolében a pestis idején: szép, igaz történetekkel. És miről szólnak ma a pajkos mesék? Hurokkal megfajított macskáról, a *drinkbár* tükörfalába vágott pohárról, egy olyan Anselmus-Hoffmannról, aki nem hisz a csodákban. Itt, e nyájas körben, a fekete melltartós presszós-

kisasszony elbeszélésében tűnik fel először egy bizonyos Bureck, a kötetet kezdő ciklus visszatérő alakja. A szerző szándéka szerint egy kisregényt tördelt széjjel, de gyanítható, hogy Bureck regénye mint műegész sosem jött létre. A hősről alig tudunk meg valamit: harmincas férfi, ki több mint tíz éve már Budapesten él, azelőtt meg valami telepen lakott (a SÁTÁNTANGÓ pusztai telepének erdők, hegyek közé helyezett változata ez, doktorostul, kocsmárosostul). Még régebben egy tábor is volt arrafelé, a dupla szögcsodrórt kerítés közé zárt elvadult farkaskutyákkal, azokat kellett Burecknak etetnie. Aztán különös és homályban hagyott körülmények közt Budapestre távozott, de hogy mit csinál ott, hogyan tölti napjait, az nem derül ki. Igazából nem is érdekes: mire Bureckkal találkozunk, már minden megtörtént. Vele is, a világgal is. Az után vagyunk, nem tudni pontosan, mikor. Budapesten napjaink lehangoló tárgyai és jelenségei utalnak a jelenre, míg a tizenkét évvel korábbi történések kívül állnak az időn: a tábor az ötvenes évekre hajazó múltban, a telep B szeriás hollywoodi filmekből ismerős jövőben van. A Bureck-történetek címében pedig Szent Ágoston mondása bujkál: Nem az időben, hanem az idővel teremtette Isten a földet.

A következő DÉLUTÁNI KÉPEK a kötet leg-hosszabb és legproblematisabb része. Elegyes darabokat tartalmaz, s ha közelről nézzük, határozottan orvosiló-formát kezd öltetni. Szerepelnek benne írásgyakorlatok és stílus kísérletek, Faust-parafraíz és Esti Kornél-történet (mindenki megvan benne, Kornél, Desiré, Pataki, Józsi pincér, ki felszolgálás közben kileheli a lelkét – de ez már egy másik mese). Megkísért egy névsorolvasás, de elejtem. Hiszen nem bűn az, még csak nem is hiba, ha egy pályakezdő író mestereket választ, és velük, tőlük tanulja ki az elbeszélés mesterségét. És megint az azonosulási vágy, a szabadulhatnék: el innen egy erősebb létezésbe, szívesebb (való-színűbb) valóságba. (Melynek hiányáról a nyelvérzék apró megbicsaklása is árulkodik: a mívésre kalapált mondatokban, az aggályosan válogatott szavak között azonnal szembeötlik az oda nem illő, a más korból, más nyelvhasználatból származó *valós*. A hetvenes években csinált, sajtón át terjedő buta divatszó mint kakukk-

tojás a század eleji, két háború közti szép prózanyelvben.) El innen az időszámítottan telő időből a betelő időbe. Ez a testtől való szabaddulás választott útja. A test – mindaz, ami romlás, bomlás és halál – az időben létezik, de van – kell legyen – egy másik idő, a tiszta tartam, melynek mindenkor egyetlen pillanatában a teljességet éljük át. Ennek kereséséről, a tévutakról és a lehetséges megközelítésekről szól a DÉLUTÁNI KÉPEK majd' mindegyik elbeszélése, s egészen közvetlenül fogalmazódik meg ok és cél A POSTÁS című történetben (valószínűleg a kötet legrosszabb írása), amely a TALÁLKOZÁS EGY FIATAL-EMBERREL verzójaként olvasható, s amelyben igen lapos kifejtést kap a testben való létezés metaforájára.

A szerző mentségére legyen mondva, ritka az ilyen rövidzárlat; még a nem jó írásokról is elmondhatjuk, hogy ízléssel, műgonddal és arányérzékkel készültek, becsülettel „meg vannak csinálva”. Igaz, néha éppen ez az aprólékos kidolgozás okozza a bajt, fedi fel a „gyenge láncszemet”. Például a városismeret hézagait vagy a leírások inkonzisztenciáját (magyarul azt az esetet, amikor az író nem eléggé ismeri vagy nem jól látja maga előtt a tárgyat). Vegyük a HAZAFELÉ című FAUST-változatot, mely a következőképp írja le a „titkozatos” *másikat*: valószerűtlenül sápadt férfi, mélyen ülő szemek közé (?) ragasztott koromfekete szemöldökök; a fekete-fehér személy signorénak szólítja az F. névjelű hőst, s ezt dünyögi maga elé: „Eldőlt a test, és ha szökne a szellem, a vérrel írt kötést elé rakom.” Már ennyi is több az elégnél, de (el)beszélő még szükségét érzi megjegyezni: „Legalább patája nincs.” Ugyanez az írás példázta, hogyan sétál bele a szerző a konkrétumok csapdjába. „A célszerűségnek és a divattalanságnak feketébe és fehérbe párolt, tökéletesen jelentés nélküli összehúzását viselő” férfi elmeséli F.-nek, hogyan tört ki Budapesten a forradalom. Nem a '48-as – akkor még nem volt mozi –, de nem is az '56-os, hiszen A HÉT MESTERLŐVÉSZ, melynek telt házasa vetítésén hamis jegyeket árul egy Azazello-figura, 1960-ban készült, és még jó pár évnek kellett eltelnie, míg Magyarországon is bemutatták. A hamis jegyek végül semmilyen szerepet nem kapnak az eseményekben – a ribilliót a jegyzér kabátjában lakó macskakölykök idézik elő –, annál inkább

a mozi fekvése. A sugaras elrendezésű város úgymond legszebb mozija a Nagykörút és az egyik sugárút kereszteződésénél található, vele szemben kávéház, az úgymond „közeli tisztüskölások” törzshelye. Nem tudjuk mire vélni ezen dezinformációkat: tréfának gyengék, s ha a tér-idő lebegtetése mián kerültek a szövegbe, hát még gyengébbek. Inkább kis elmaszatolásoknak tűnnek föl, s nem hoznak létre feszültséget valóság és képzelet között. A vállaltan hagyományos elbeszélőformában nem elhajtható öreg kacat az *epikai hitel*, s amilyen könnyen elképzeljük, amint „bugyborékolva süllyed el a Margitsziget”, annyira rossz néven vesszük, hogy a Hírnök egy Dózsa György úti ház folyóparti kijáratán át menekül az égő Várból (A SZABADDULÁS NAPJA), mintha csak egy meg nem írt TÉRKÉPTÖRTÉNET III. című szöveg számára rendezték volna át a város részét.

Kőrösi Zoltán első kötetét semmire nem kötelező ígéreteként könyvelhetnénk el, ha nem volna a könyv végére illesztett rövidke harmadik ciklus, sovány appendix: a BUDAPESTI ISZKRA-OLAJBÁNYÁSZ TÖRTÉNETEK. Foci a magyar irodalomban, na ja, Mándytól Esterházytól át Kukorelylig és tovább (a FELROMBOLÁSBAN – melyben véletlenül sem jutnak szóhoz nőneműek – majdnem mindenki focizott, focizik) tarthat a nagy enumeráció. Hát persze. És mégsem. E szerény történetek megálljt parancsolnak a könnyen legyíngető ítélkezőnek; ez itt nemcsak rákészülés, hanem prózairói teljesítmény. A labdát rúgó hősöket meglepő módon nem izgatja a testtől való szabaddulás. A focit, azon túl, hogy szívvel-lélekkel (hiszen ez itt a harmadosztály), testtel játsszák, lábbal meg fejvel, mely utóbbi néha hendikepnek bizonyul az Iszkra schwarz und gelb színeiben versenyző javíthatatlan balfékek számára. Az ezredvégi BLASZ III. körül pedig ott van, minden erőlködés nélkül mögé rajzolódik a nagy magyar élet, a félmúlt és a jelen. A pályákat úgy hívják, Magyar Acél (hol van az már?), Gamma (jövőre szanálják) meg Gumigyár, a csapatok neve MAFC-Landler, Ápr. 4. Vasas, 43. sz. Építők. A szocialista nagyüzemekre épült honi élsport pusztulgat itt, bújtatott állásostul, kalóriapénzestül, negyedosztályú büfésztül. Gazverte, elhagyott pályák, törött ablakú öltözők, hajdan jobb napokat látott ötvenhá-

rom éves kapus, piás bíró, a boldog dilettánsok és megszállott amatőrök hazájából érkező angol partjelző, meg a zuhogó eső, az van most. A tavaszi reménykedés az őszi fordulóban, és viszont.

Az Iszakra-Olajbányászról és vidékéről mesélő nem a levegőbe beszél. Ez nem utánlövés, hanem egy megformált világ, az elbeszélő legsajátabb birtoka. Hősei sem cizellált irodalmi figurák és toposzok, hanem belül lakók, akik csak úgy odavetve is a helyükön vannak. A szerzőnek nem kell sanyargatnia a fantáziáját és empátiáját, hogy elképzelje, milyen érzés is lehet 3:0-ra kikapni a 43. sz. Építőktől. És nem kell eszperantóul vagy valaki más nyelvén keresni az idegen szavakat, mert magától bekattan s forog a szerkezet, lehet akár elengedetten is „fikciózni”. Burek történeteit olvasva gyaníthatjuk, hogy a szerző sejtelmes kódosítései, elhallgatásai csak tudatlanságát és bizonytalanságát leplezik; ám ha az Iszkrára kerül a szó, nyugodtan rábizhatjuk magunkat az elbeszélőre: érezzük, sokkal többet tud a tárgyáról, mint amennyit elmond. Sokat tud, van miről hallgatnia. Semmi kis történetek, de – hogy egy Nagy Embert idézzünk – a foci, az fontos. Az legálább valóságos. Foci közben biztosan *va-gyunk*.

Bori Erzsébet

TALÁLTAM EGY KÖNYVET

Szárzaföldi hajóharang

Majtényi Erik: *Hajóharang a Hold utcában*
Kriterion, Bukarest, 1977

„...S emlékszem, még az is nagyon izgatott, hogy milyen lehet a hegy teteje, ki is kunyoráltam, hogy fölmehessek, és föl is mentem, mit mentem, futottam, hogy végül zihálva álljak meg egy árnyas, sűrűn benőtt lapályon, ahonnan valóban nem lehetett már följebb kapaszkodni, mert nem volt hova. Kissé elidőztem a rejtelmekkel súlyos csendben, enyhe csalódással, hogy semmilyen irányban sehova nem lehet ellátni, mert én ezt másképp képzeltem: csúcsban végződő tar oromnak, hogy végre-valahára az

egész mindenséget bekalandozhassa a tekintetem...”

Ez a tízsornyi szövegrész – gyermekkori emlék – metaforája, jelképe, cimperlátomása nemcsak konkrétan Majtényi Erik sorsának, hanem kicsit a mindenkori költősorsnak. Az efféle életjelképek abban a kimondatlan, finoman lebegő „mesterségem címere” játékban átlósan épp az ellentétes sarokban helyezkednek el, mint az ars poeticák. Egyik arról beszél, hogy mit szeretne, mit kellene, másik, hogy mit lehetne s hogy mit is lehetett végül. Majtényi Erik annak ellenére, hogy pár hónap hiján megérte a hatvanat, s egyszer eljutott Skandináviába, egyszer meg a Kanári-szigetekre is, tulajdonképpen azok közé az alkotóink közé számítható, akik körül sosem nyílt meg sem a tér, sem az idő igazi láthatára, s akikre a köztudat felől se nyílt még soha igazi rálátás, méltó kilátás.

Vannak emberek, akiket felfokozott érzékenységük arra kárhoztat, vagy abban az áldásban részesíti őket, hogy a maguk szerencsét vagy szerencsétlenségét, anyagi üdvét avagy szenvedéseit képesek „az Élet” minden esetlegességet és személyes vonatkozást meghaladó jellegzetes megnyilvánulásaként kezelni. Az ilyen típusú tehetség könnyebben, mert önzetlenebbül nyugszik bele személyes sorsába; számára a megnyilatkozás, a mű az igazi parancs, s a tóduló üzenetkényszerre úgy ragadja fel, szinte futtában, a műfajokat – néha a kifejezési nyelveket is, mint a tűzoltani, menteni rohanók, ami éppen kezük ügyébe akad. A hatást tekintik fontosabbnak, s hogyha sikerül elérni, hogy felé fordulnak, meghallgatják (EMBEREK, LAKÁSOK LAKÓI... a posztumusz kötet címe és vezérmotívuma), olvassák, figyelni kezdenek rá – ő maga lepődik meg legjobban, hogy egyszer csak költőnek, prózairónak vagy netán lelkiatyámnak szólítják, mert ő ezen a vonatkozásán a dolgoknak sosem gondolkozott el holmi vagy-vagyok szerint, nem tervezett el – végig és következetesen – semmi mást, mint hogy szólni fog. „Dr. Petőfi!” – kiált rá, szólítja meg az égi Akadémia kiváló akusztikájú mennyei csarnokában a székfoglaló után egy harsány kritikus vagy hízelgő epigon, és ő zavartan és értetlenül, mint akit hirtelen ébresztettek, alig fogja fel, hogy hozzá beszélnek.

Majtényi Erik először történetesen románul jelentkezett a háborút követő, többszörös